

Pers Hakimiyetinde Troas Bölgesine Yapılan Göçler

Reyhana KÖRPE* & Mehmet Fatih YAVUZ**

Özet

Kuzey Batı Anadolu'da yer alan Troas bölgesinde konumu nedeniyle antik çağlarda pek çok etnik grup bir arada yaşamıştır. Persler hakimiyetleri altındaki Batı Anadolu'da sadece Yunan kent devletlerini değil, bu tür grupları da kontrol etmişlerdir. Düzenli bir kent devletine göre kontrol edilmesi son derece güç olan bu sorunlu bölgeler için Persler yeni bir yönetim sistemi getirmişlerdir. Troas bölgesi bu sistemin en iyi uygulandığı bölgelerden biri olmuştur. Makalemizde bu yönetim sisteminin nasıl çalıştığı bölgedeki araştırmalarımızda tespit ettiğimiz buluntular ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göçler, Troas, Persler, Anadolu, Eskiçağ Tarihi

Migrations in the Troad during the Achaemenid Rule

Abstract

The Troad, located in the south western corner of Asia Minor, was home to several ethnic groups in antiquity. The new eastern overlords ruled not only the Greek poleis on the coast but also people living inland. The Persians introduced a new administrative system to Asia Minor, including the Troad, where it was best documented. It seems that the Troad was one of the regions where the new administrative system worked really well. In this article, we study the demography and the new system in the Persian Troad.

Keywords: Migrations, Troad, Persians, Asia Minor, Ancient History

* Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, reyhankorpe@yahoo.com

** Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, mehmetusc@yahoo.com

Pers Hakimiyeti Öncesinde Troas Bölgesindeki Demografik Yapı

Günümüzde büyük ölçüde Çanakkale il sınırları içinde kalan Troas, kabaca Gonen çayından Edremit körfezine inen hattın batısında kalan bölgedir. (Harita 1) Troas, Anadolu'nun diğer pek çok antik bölgesinin aksine ismini burada yaşayan tek bir etnik topluluktan değil, Troia kentinden alır. Çağlar boyunca Asya'dan Avrupa'ya, ya da Avrupa'dan Asya'ya geçişlerde bir köprü olmuş olan bölgede bu nedenle aynı anda pek çok etnik grup bir arada yaşamıştır.

Tunç çağlardan itibaren bölgenin en önemli kenti Troia'dır. M.Ö. III. binyılın başlarında kurulmuş olan kent, bölgede kendine özgü bir kültür yaratmış ve bu kültür Batı Anadolu'da çok geniş alanları etkisi altına almıştır. Yazılı kaynaklar ilk defa M.Ö. II. bin ortalarından itibaren Anadolu'nun kuzeybatı köşesi için *Wilusa* adını kullanmaya başlarlar. Hititler, Troia kentiyile birlikte bölgeyi ve bölgede yaşayan insanları da *Wilusa* adıyla andıkları düşünülmektedir.¹ Bölgenin M.Ö. II. bin sonlarındaki demografik yapısı ve siyasi yapılanması ile ilgili bilgilerimiz daha sonraki Yunan kaynaklarından gelmektedir. Söylencelere göre Troas, Troia Kralı Priamos yönetiminde dokuz *dynestes* arasında bölüşülmüş durumdaydı (Strabon: 13. 1.7.). Bu topraklarda Priamos, Troia tahtında kral olarak otururken, oğulları ve torunları Troia'nın yakın çevresindeki kentlerin ve bölgelerin yöneticileriydiler. Bölge içindeki daha uzak topraklarda ve komşu bölgelerde ise Priamos'un müttefiki olan diğer halklar yaşamaktaydı. Bu halkların kim olduklarını da gene ilk defa Homeros'un Troia'ya yardıma gelen müttefik listelerinden öğreniyoruz. Buna göre Tunç Çağı'nın sonunda Troas'da ikamet eden halklar ve yaşadıkları bölgeler şöyleydi: Troia, Abydos, Sestos ve Perkote civarında Troialılar; Güney Troas'ta Pedasos (Assos) civarında Lelegler (Strabon: 13. 1. 49-51; Homeros: *İliada*, 21. 86; Munro 1934: 110; Herodotos: 7. 42); Troia ve Abydos arasında, Dardanos civarında ve doğusunda Dardenler (Homeros: *İliada*, 2.819; Strabon: 13.25; Stephanos Byzantios: s.v. "Dardanos"; Apollonios: 13.12.1)²; Aesepos kıyısında, Zeleia civarında Lykialılar; Thebe ovasında Kilikialılar; Batı Troas'ta Ege denizi kıyısında Kolonai ve Tenedos'da Kral Kyknos ve Kukkunni'ler (Skhol. *ad Pind. Ol.* 2.147; Tzetz. *ad Lycoph.* 233)³; Hellepontos'un güneyi ile Skamandros ırmağı arasındaki bölgede Gergithler;⁴ Kolonai ile Assos arasında ve Larissa ile Hellepontos arasındaki bölgede Pelaglar yaşamaktaydı (Aeshk., *Supplices* 1, sqq; Sophokles, *Inachus*, fr. 2.56; Homeros: *İliada*, 2.840-843).⁵ Ayrıca, kuzeyde Granikos'un Marma-

1 Starke 2001: 46.

2 Sevin 2001: 57; Erhat 1972: 90; Leaf 1923: 137.

3 Strauss 2006: 65.

4 Herodotos: 5.122; Leaf 1917: 26, 102; Cook 1973: 347; Strabon: 13.1.19. Lampsakos'un hinterlandının Gergithion olarak adlandırıldığını bildirir.

5 Myres: 1907, 175; Gorman 2004: 17; Munro 1934: 109-128; Leaf: 1923, 198, 235;

ra denizine döküldüğü bölgede Adrestos, Hellespontos kıyılarında, Perkote'de Merope, Arisbe'de Asios hüküm sürmekteydi (Homeros: *İliada*, 22.828-831, 835-839, 840-843; Strabon: 9.15.19).⁶

Gerek Troialıların, gerekse Troas bölgesinde yaşayan bu halkların etnik kökenleriyle ilgili tartışmalar halen devam etmektedir. Bazı bilim insanları Troialılar ve onların yakın ve uzak komşularının güneydoğu Avrupa-Thrakia kökenli olduğunu söylerken,⁷ bazı araştırmacılar da son yıllarda Troia kazılarında bulunan *Luwi* dilinde yazılmış bir mühürden yola çıkarak, Troialılar'ı M.Ö. II. Binde Anadolu'nun en büyük etnik grubu olan Luwiler'e dahil etmektedir.⁸

Tunç çağların sonunda, Deniz kavimleri hareketiyle güneydoğu Avrupa'dan yeni insan grupları gelmeye başlar. Bu büyük göç hareketi sonrasında Troas toprakları, Thrak kavimlerinin istilasına maruz kalmıştır.⁹ Strabon, bu göçler sonrasında Thraklar'ın, Avrupa'dan Anadolu'ya geçip, Abydos ve civarında yerleşimler kurduklarını söyler (Strabon: 13.1.8.). Sonuçta Phryg ve Mysia kökenli halklar, bölgenin büyük bir bölümüne yayılarak yerleşirler (Strabon: 13.1.22; 13.1.8.; Stephanos Byzantios: s.v. "Antandros"; Ksenophon *Cyropaedia* 4.2.30; Ksenophon: *Hellenica* 3.1.10-17; Homeros: *İliada*, 2.852).¹⁰ Bu istilalar sırasında yukarıda bahsettiğimiz yerli halkların bir kısmının bölgeyi tamamen terk ettiği, bazılarının ise kıyı bölgelerini terk ederek daha güvenli olan iç kısımlara yerleştikleri düşünülür.¹¹

M.Ö. 8. yüzyılda Bayramiç yakınlarındaki Skepsis ve Kebren kentleri dışında Troas kıyılarının güneyde Edremit körfezinde Altınoluk yakınlarındaki Antandros'tan başlayarak, kuzeyde Marmara denizi kıyısındaki Priapos'a kadar Aioli ve İon kökenli Yunanlılar tarafından kolonize edildiğini görmekteyiz.¹² M.Ö. 610 yılında Atinalılar'ın Hellespontos girişinde bulunan Sigeion kentini kurmalarıyla bu kolonizasyon hareketi tamamlanmıştır (Herodotos: 5. 94-95; Strabon: 13.1.38-39; Diogones Laertius: 1 174).¹³

Özetle, yukarıda sıralanan halklar, M.Ö. 6. yüzyıl ortalarında, yani Perslerin bölgeye gelmesinden hemen önce Troas'ın demografik yapısını oluşturmaktaydı

6 Leaf 1923: 57.

7 Porozhanov 1994: 187-196.

8 Hawkins-Easton 1996: 111-117.

9 Leaf 1923: 45.

10 Leaf 1923: 62; Meyer 1877: 86; Jeffrey 1976: 237.

11 Blegen 1964: 172.

12 Troas'a gerçekleşen bu Aioli göç hareketinin kesin tarihi bilinmez. Ancak Cook (1973: 360), İlion, Rhoiteion ve Larisa'da bulunan seramik örneklerinden, bu yerleşimlerin M.Ö. 700 yılından önce kurulduklarını belirtmektedir.

13 Spencer 2000: 68-81; Körpe-Yavuz: 2009: 230.

Pers Hakimiyetinde Troas

M.Ö. 6. yüzyıl başlarında Yakın Doğu'nun siyasi sahnesine çıkan Persler M.Ö. 547-46 yıllarında Lydia krallığını ortadan kaldırarak egemenlik alanlarını Ege denizine kadar genişlettiler. Kısa bir süre içinde İran'ın küçük bir bölgesinden çıkıp antik çağların ilk büyük imparatorluğunu kuran Persler, kendi ülkelerinde bile çoğunluğu oluşturmuş değillerdir.¹⁴ Ksenophon, *Cyropaedia*'da Perslerin kendi ülkelerindeki sayısının ancak 120.000 olduğunu bildirir. Fakat modern tarihçiler bu sayının Persler içindeki *homotimoi*, yani bir nevi soylu sınıf olduğunu söyler Ksenophon: *Cyropaedia*, 1. 22 15). Kendi ülkelerinde sayıca azınlıkta olan Perslerin fethettikleri ülkelere bu nüfusu göç ettirdikleri, yani bu ülkeleri büyük kitleler halinde istila ettiklerini söyleyemeyiz. Fakat bütün imparatorluk topraklarında Pers varlığını etkin bir şekilde göstermek için ellerindeki bu değerli *homotimoi'u* çok ekonomik kullandıkları anlaşılmaktadır.

Persler imparatorluk topraklarını yirmiye yakın bölgeye (satraplığa) ayırmış ve her birinin başına Satrap adı verilen bir vali atamışlardır (Herodotos: 3.90.1-2; Ksenophon: *Cyropaedia* 8.6. 1-7).¹⁴ Bazıları bir ülke boyutlarındaki satraplıkları başındaki valilerin kendi başlarına hareket etmeleri ya da ayaklanmalarını önlemek için, satraplara sadece idari görev verilmiş, askeri komutanlar doğrudan Büyük Kral'a bağlı ve onun tarafından atanmış, askeri ve idari gücün aynı elde toplanmasının önüne geçilmiştir. Ayrıca iyi çalışan bir yol ağı, etkin bir haberleşme sistemi ve kontrol mekanizması getirilmiştir.

Lydia krallığının ortadan kaldırılmasından sonra Troas'ın Hellespontos kıyısında bulunan Yunan kentleri kısa sürede Pers hakimiyetine girmiştir. Bölgenin tamamen Pers kontrolüne girmesi için yaklaşık 50 yıl daha gerekmiştir. Troas bölgesi Pers hakimiyetinde yönetim merkezi Manyas gölü kıyısındaki Daskyleion olan Hellespontos Phrygia satraplığı içindeydi.¹⁵ Bu dönemde İran'dan çok sayıda Perslin gelip Troas'a yerleşmiştiz.

Persler bölgenin kentleri ile kırsal alanlarını farklı şekillerde kontrolleri altında tutmuşlardır. Kentler "yandaş" tyranlar ve buralara yerleştirilen küçük garnizonlar tarafından tutulurken, kırsaldaki yerli halk buldukları yerlere ikamet ettirilerek ve stratejik noktalarara inşa edilen kalelere yerleştirilen garnizonlarla kontrol edilmiştir.¹⁶

Troas'ta M.Ö. 6. yüzyılın son çeyreğinden itibaren çok yoğun olmasa da, gene de kalabalık bir Pers nüfusunun varlığından söz edilebilir. Antik kaynaklar doğrudan

14 Batı Anadolu'daki Pers satraplıkları için bakınız: Krumbholz 1883; Mellink 1988; Petit 1990; Asheri et al. 2007.

15 Balcer 1984: 95-325; Sekunda 1988; Tenger 1996; Tenger 1999: 131-133; Kaptan 2001: 5.

16 Bu bölgedeki Hellen tyranlar, özellikle kıyılarda ve Darius zamanında: Austin 1990; Briant 2002: 561-563. Pers yerleşimleri: Sekunda 1988; Berlin 2002: 140-146; Körpe 2010: 130-189.

bu bölgeden bahsetmeseler de, Kserkses'in Yunanistan'daki başarısızlığından sonra Atinalıların Gelibolu yarımadasında, Sestos'ta ve Byzantion'da çok sayıda Persliyi ele geçirdiğini biliyoruz (Plutarkhos: *Kimon*, 9. 2-4, 14).¹⁷ Bundan da anlaşılabilceği gibi Pers hakimiyeti zamanında bölge kentlerinde hatırı sayılır bir Persli yaşamaktaydı. Tabii bunların büyük bir kısmının sivil ve askeri görevliler (soylular) olduğunu unutmamak gerekir.

Troas'ın kırsalında ise durum biraz daha farklıdır. Perslerin bu kısımları kontrol altına aldıktan sonra özellikle bazı verimli arazileri kendilerine ayırdıkları görülmüyor. Persler, bu verimli toprakları kendilerine hizmet eden yabancılara verdikleri gibi buralara İran'dan gelen aileleri yerleştirmişlerdir. Bir tür "tumar" sistemi içinde kullanılan bu araziler, Perslerin bu devasa imparatorluğu nasıl bu kadar uzun süre idare ettiklerini gösterir.

Antik kaynaklar, bu arazilerin Persler tarafından nasıl kullanıldığı hakkında bilgi verir. Ksenophon, *Anabasis* adlı eserinde yanındaki askerler ile birlikte Pergamon civarında müstahkem bir Pers malikanesine saldırdıklarını, ama buraya komşu diğer malikanelerden gelen Perslerin kendilerini nasıl püskürttüğünü ayrıntıları ile anlatır Ksenophon *Anabasis* 7.8.9; 7.8.7).¹⁸

Troas bölgesinde uzun yıllardır yaptığımız çalışmalarda çok sayıda Pers malikanesi olduğunu düşündüğümüz böyle yerleşimler tespit ettik. (**Fig. 1**) Özellikle bölgenin iç ve doğu kısımlarında, Çanakkale merkez, Bayramiç, Lapseki, Çan, Biga ve Yenice ilçelerinin verimli ovalarında bu malikanelerden bulunmuştur.¹⁹ Malikanelerin etrafında bulunan kaleler ve içindeki askerlerin her türlü iâsesi bu toprakların gelirleriyle karşılanıyor olmalıydı.²⁰ Kalelerde bulunan askerler, hem bu "sorunlu" bölgelerin kontrol edilmesini sağlıyor, hem de ihtiyaç duyulduğunda büyük kralın diğer askeri seferlerine destek sağlıyorlardı. Kalelerdeki askerlerin büyük çoğunluğu, ya Yunanlı paralı askerler, ya da yerli halklardan toplanan askerlerdi.

Troas'taki Pers Soyluları

Hellespontos Phrygia'sında öne çıkan üç Pers sülalesinden söz edilmektedir: Pharnakidler, Ariobarzanidler ve Spithridadisler. Bu üç aileden Pharnakidler, Daskyleion civarında yerleşmiş olup, kısa bir dönem dışında satraplığın yöneticiliğini yap-

17 Meritt 1939: 205-6.

18 Rostovtzeff 1923: 371-374; Balcer 1984: 211-214. Asidades'in malikanesi ve yandaşı *nomoi* sahipleri ile ilgili bakınız: Debord 1999: 183-84.

19 Körpe 2010: 151-189.

20 Bu garnizonlar ile ilgili ilk arkeolojik kanıtlar Troas'ın birkaç yüz kilometre güneyinde Lydia-Aiolis-İonia bölgeleri arasında yapılan yüzey araştırmalarında ortaya çıkmıştır. Gezzin 2001, 181-187.

muşlardır. Ariobarzanidler, Bithynia'nın güney batısında hios civarına yerleşmişlerdir. Spithridadislerin ise Troas bölgesinin doğu kısımlarını Hellespontos kıyıları ile birlikte kontrol ettiği anlaşılmaktadır.²¹

Pers kralın çok yakınında yer alan bu nüfuzlu ailelerin de yanlarında daha başka Pers aileleri bulunmaktaydı. Sekunda, bu sistemi orta çağ Avrupa'sındaki "dükalık" sistemine benzetir.²² Dükalık sisteminde olduğu gibi, bu ailelere bağlı diğer kont ve şövalyelerin de kontrol ettiği toprakların olduğunu ileri sürer. Troas'ı büyük ölçüde kontrol eden Spithridadislerin de kendilerine bağlı çok sayıda alt dereceden Persli aileyi bölgeye yerleştirmiş olduğunu söyleyebiliriz. Araştırmalarımızda tespit ettiğimiz malikaneler bu soylu ailelere ait olmalıdır.

Bu malikanelere ait arazilerin sınırları kesin bir şekilde belirlenmiştir. Bu araziler, Pers hakimiyetinden sonraki yıllarda da sınırları çok fazla değiştirilmeden kullanılmıştır. M.Ö. 245 yılına ait bir yazıtta sınırlarının sınır taşları ile belirlenmesi istenilen Aesepos'un batısındaki Pannukome arazisi, eski bir Pers çiftliğidir.²³ (Fig. 2)

Troas'taki Persler için dönüm noktası Granikos savaşıdır (Fig. 3). Bu savaş öncesinde İskender komutasındaki Makedonya ordusu ile nerede ve nasıl savaşacaklarının tartışmasını yapan Pers komutanları sonunda onu Granikos çayının doğusunda karşılamaya karar verdiler. Bu tartışmada Pers ordusundaki Yunan paralı askerlerinin komutanı olan (Kendisi aynı zamanda Pers kralının Troas'ta ona verdiği malikaneye sahipti ([Arrianos: *Anabasis* 1.17.8; Polyainos: 4.3.15.])²⁴ Memnon, ülke topraklarını yakarak geri bölgelere çekilmelerini ve Makedonyalılar ile orada karşılaşmayı önermiştir.²⁵ Bu öneriye başta Hellespontos Phrygia satrabı Arsites olmak üzere diğer Persler şiddetle karşı çıkmıştır (Arrianos: *Anabasis*, 1.12; Diodoros: 17.18.2-3.).²⁶ Bu karşı çıkış, ülkenin yukarıda da bahsettiğimiz gibi pek çok Pers malikanesi-arazisi ile dolu olduğunun göstergesidir.

Granikos savaşında, ordunun önemli bir kısmının artık kendi ülkelerini-topraklarını savunan Hellespontos Phrygiası ve özellikle de Troas'tan gelen Persler olduğu-

21 Sekunda 1988: 178-181.

22 Ksenophon: *Cyropaedia* 8.6.4-10; Tuplin 1987a: 232-4. Cook 1983: 177; Kuhrt 1995: 693-696; Sekunda 1988; Hornblower 2002: 67-68.

23 Welles 1934: 89-104, 18-20.

24 Demosthenes: 23.154, 157; Ps. Aristoteles *Oikonomika*. 1351b1f. Strabon'a (13.1.11) göre Memnon'un arazisi *Memnon Kome* Aesepos vadisi içindedir. Fakat onun Memnon'u Troia savaşlarına katılan mitolojik kişilik olmalıdır. Bakınız: Berve: II, 188; Hackel: *Marshals*, 356, n.26; Polyainos Troas'da Memnon'a ait bir araziden bahsederken, Arrianos gibi kesin yerini tarif etmez. Holfstetter: 125, Nr. 215 "Memnon", 129, Nr. 220 "Mentor".

25 Mc Coy 1989: 414.

26 Memnon'un önerisine en fazla karşı çıkan büyük ölçüde kendi toprakları zarar görecektir olan Hellespontos Phrygia satrabı Arsites olmuştur.

nu söylemek hiçte yanlış olmayacaktır. Bklki de bu duyguyla Arsites ve onun askerleri, savaşın ilk anlarında doğrudan İskender'in üzerine saldırmış, fakat başta satrap olmak üzere bu kuvvetler Makedonyalılar tarafından tamamen yok edilmişlerdir.

Granikos'da ölen Perslerin çoğunun Troas'tan gelenler olması nedeniyle savaştan sonra bölge, direniş göstermeden Makedonyalıların eline geçmiştir. Fakat arazi çalışmalarında bölgedeki Pers kaleleri ve malikanelerinin neredeyse tamamının bir daha yerleşilmemek üzere terk edildiğini görmekteyiz.²⁷ Buralarda henüz arkeolojik bir kazı yapılmadığı için bu terk edilmişin zorla, şiddet yoluyla mı, yoksa zorunlu bir göçle mi gerçekleştiğini şimdilik söyleyemiyoruz. Ama Pannukome arazisiyle ilgili yazıttan da öğrendiğimiz gibi bazı Pers aileleri bölgede yaşamaya devam etmiş olmalıdırlar.

Bölgedeki Pers nüfusunun (Troas'taki halklar içinde belki de sayıları en az onlardı) Hellenistik ve Roma dönemlerinde bölgenin diğer halkları gibi gittikçe Yunanlılaşarak asimile olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak söylemek gerekirse, özellikle Çanakkale'nin kıyıları dışında kalan bölgelerinde, Erken Tunç Çağından 20. yüzyıla kadarki yerleşim tarihine bakacak olursak, bölgenin nüfus bakımından en canlı döneminin bu iki yüz yıllık dönem olduğunu söyleyebiliriz. Bu dönemde bölgede mümkün olan bütün arazilerde tarım yapıldığı gibi, madencilik de bölgenin önemli bir gelir kaynağı olmuştu. Bölgenin artan zenginliğini, yerleşimlerin etrafındaki bazılarının kazısı yapılmış ve sayıları binlere ulaşan tümülüslerde görmekteyiz.²⁸ (Fig. 4)

27 Körpe 2010.

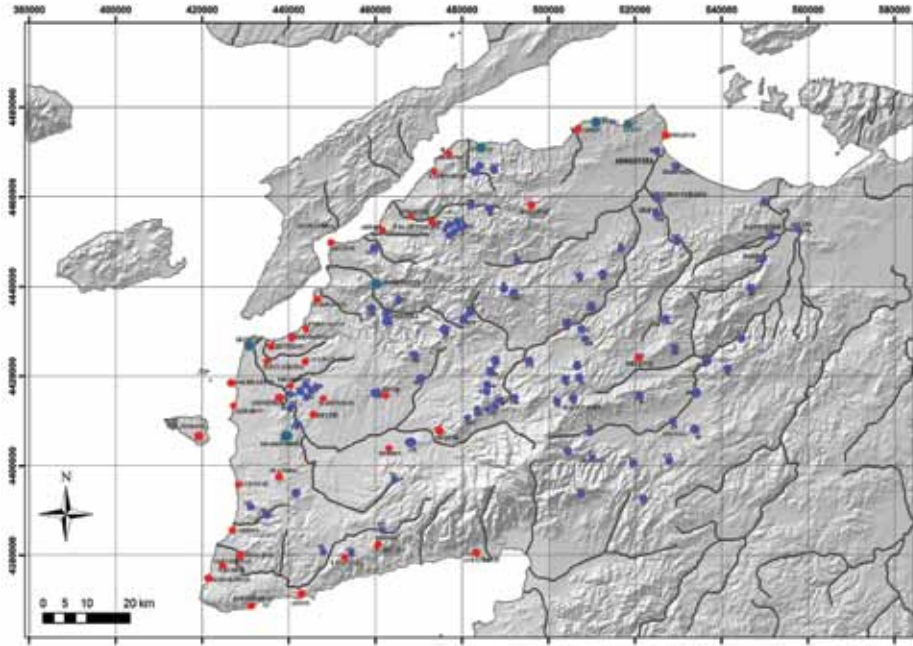
28 Sevinç-Körpe 2001; Rose-Körpe 2008.

Kaynakça

- Asheri, D. – Lloyd, B. – Corcella, A. – Murray, O. - Moreno, A. 2007: *A commentary on Herodotus books I-IV*, Oxford.
- Balcer, J. M. 1985: *Sparda by the Bitter Sea: Imperial Interaction in Western Anatolia (Providence)*
- Berlin, A. M. 2002: "Ilium Before Alexander: A Fourth century B.C. Ritual Deposit" *Studia Troica* 12, 131-166.
- Blegen, C.W. 1963: *Troy and Trojans*, New York/Washington.
- Briant, P. 2002: *From Cyrus to Alexander: A history of the Persian Empire*, Winona Lake, Eisenbraun.
- Cook, J. M. 1973: *The Troad, An Archaeological and Topographical Study*, Oxford University Pres.
- Debord, P. 1999: *L'Asie Mineure au IVe Siècle 412-323 a.c.*, Bordeaux.
- Erhat, E. 1972: *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul. Gezgin, İ. 2001: "Defensive Systems in Aiolis and Ionia Regions in Achaemenid Period. *Achaemenid Anatolia. Proceedings of the First International Symposium on Anatolia in the Achaemenid Period*, Bandırma 15-18 August 1999, Leiden 181-187.
- Gorman, V. B. 2004: *Miletos The Ornament of Ionia*, Michigan
- Hawkins J. D. - Easton, D. F. 1996: "A Hieroglyphic Seal from Troia", *Studia Troica* Band 6, 111-117.
- Jeffrey, L. H. 1976: *Archaic Greece: The City-States C. 700-500 B.C.*, New York.
- Kaptan, D. 2001: "On The Satrapal Center in Northwestern Asia Minor", T. Bakır (ed.), *Proceedings of the First International Symposium on Anatolia in the Achaemenid Period* Bandırma 15-18 August 1997, Achaemenid Anatolia, 2001, 57-63.
- Kuhr, A. 1995: *The Ancient Near East c. 3000-300*, London.
- Körpe, R. 2010: "Akhaemenid Hakimiyetinde Troas Bölgesi (M.Ö. 545-M.Ö. 334): Arkeolojik Veriler ve Antik Kaynaklar Işığında Tarihsel-Kültürel Bir Değerlendirme" *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, İzmir.
- Körpe, R. 2011: "Büyük İskender'in Troas'ta İzlediği Rota ve Granikos Savaşı", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Yıl: 9, Sayı: 10-11.
- Körpe, R. - Yavuz, M. F. 2009: "Sigeion and Its Foundation", Çiğdem Özkan Aygün (ed.) *SOMA 2007 Proceedings of the XI Symposium on Mediterranean Archaeology, Istanbul Technical University*, 24 and 29 April 2007 *BAR International Series*, Oxford, Archeopress 2009, 230-232.
- Krumbholz, P. 1883: *De Asiae minoris satrapis persicis*. Lipsiae Franckenstein et Wagner
- Leaf, W. 1917: "Notes on the Text of Strabo XIII. I", *JHS*, Vol. 37, 19-30.

- Leaf, W. 1923: W. Leaf, *Strabo on The Troad*, London.
- McCoy, W. J. 1989: "Memnon of Rhodes at the Granicus" *The AJPh* 110, 413-433.
- Mellink, M. 1988: "Anatolia", *CAH* 4², 211-233.
- Merritt, B. D. 1939-53: *The Athaenian Tribute List*, I-IV,
- Meyer, E. 1877: *Geschichte von Troas*, Leipzig.
- Munro, A. R. 1934: "Pelasgians and Ionians", *JHS* 54, 109-128.
- Petit, T. 1990: *Satrapes et satrapies dans L'empire achéménide de Cyrus Le Grand à Xerxès*, Liege.
- Porozhanov, K. 1994: "Troy's Maritime League", M. Lazarov- C. Angelova (ed.), *Thracia Pontica* VI, 187-196.
- Rostovtzeff, M. I. 1923: "Economic Policy of the Pergamene Kings" (Ed.) W. H. Buckler-W. M. Calder *Anatolian Studies presented to Sir William Mitchell Ramsay*, Manchester, 359-390.
- Rose, C. B. - Körpe, R. et al. 2009: "Granicus River Valley Survey Project, 2004-2005", *Studia Troica* 17, 65-150.
- Sekunda, N.V. 1988a: "Persian Settlement in Hellespontine Phrygia" A. Kuhrt, H. Sancisi-Weerdenburg (ed.), *Achaemenid History III. Method and Theory*, Proceedings of the London 1985 Achaemenid History Workshop, Leiden, 175-196.
- Sekunda, N.V. 1988b: "Achaemenid Military Terminology" *AMI* Band 21, 69- 77.
- Sekunda, N.V. 1988c: "Some Notes on the Life of Datames", *Iran* 26, 35-53.
- Sevin, V. 2001: *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Ankara.
- Sevinç, N. - Körpe, R. et. al. 2001: "A New Painted Graeco-Persian Sarcophagus from Çan", *Studia Troica* 11, 383-420.
- Spencer, N. 2000: "Exchange and Stasis in Mytilene", Brock, Roger, and Stephen Hodkinson. *Alternatives to Athens: Varieties of Political Organization and Community in Ancient Greece*, Oxford.
- Strauss, B. 2006: *The Trojan War*, New York.
- Tenger, B. 1996: "Troas zwischen Königfrieden und Ankunft Alexanders" E. Schwertheim-H. Wiegartz(ed.), *Die Troas. Neue Forschungen zu Neandria und Alexandria Troas II Asia Minor Studien* 22, 125-147.
- Tenger, B. 1996: "Zur Geographie und Geschichte der Troas" E. Schwertheim-H. Wiegartz (ed.), *Die Troas. Neue Forschungen III Asia Minor Studien* 25, 103-180.
- Tuplin, C. 1987: "Xenophon and the garrisons of the Persian Empire", *AMI* 20, 167-245.
- Tuplin, C. 1987: "Administration of the Achaemenid Empire" (ed.) D. Carradine *Coinage and Administration in the Athenian and Persian Empires. BAR international series*, 343, Oxford.
- Welles, C. B. 1934: *The Royal Correspondence in the Hellenistic Period*, London.

Ekler

Harita 1: Bölgede yapılan son araştırmalardan sonra Troas'daki Arkaik ve Klasik yerleşimler.

Figür 1: Pers hakimiyeti zamanında Troas'da tespit edilen küçük yerleşim yerlerinden biri.

Figür 2: Pannukomme arazisinin batı sınırını gösteren sınır taşı yazıtı.

Figür 3: Granikos savaş alanının doğu yönden (Perslerin gözünden) görünümü.

Figür 4: Troas bölgesinde bulunan çok sayıda tümülüstten biri.